

Hea dokumendihaldusnõukogu, armsad kolleegid!

Aasta on peagi lõppemas ning algab uus, kahe tuhande neljateistkümnes. Tulemas on oluline aasta meie kõigi jaoks, sest alustame teed infoühiskonna arengukava 2020 eesmärkide saavutamise suunas. Nüüd on aeg heita pilku tagasi ja aeg mõelda edasisele ka nõukogu tegemiste osas.

Dokumendihaldusnõukogu on nüüdseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKMi) juures tegutsenud pea kaks aastat. Nagu paljud teist mäletavad, käisid ministeeriumide dokumendihaldusjuhid koos varemgi, toona Riigikantselei eestvedamisel. Ka seotud valdkondade esindajad olid juba siis kaasatud. Nõukogu moodustamisega anti sellele kogule aga varasemast suurem roll ning tema otsustele ka suurem kaal.

Dokumendihaldusnõukogust on saanud organ, kuhu kuulumine on paljudele ihaldusväärne. Kahetsustundega oleme pidanud ära ütleva mitme asutuse, liidu, ühingu esindajatele, kes on avaldanud soovi nõukogu töös samuti osaleda. Oleme otsinud ja leidnud erinevaid koostöövorme, et neid ja teisigi oma tegemistesse kaasata, kuid dokumendihaldusnõukogu koosseisu me suurendanud ei ole. Oleme lähtunud vajadusest hoida nõukogu toimivas suuruses ning nõukogu loomise algsest eesmärgist.

Dokumendihaldusnõukogu moodustamise eesmärgist ja nõukogu ülesannetest on juttu olnud palju, kuid kordan olulise lühidalt veel kord üle. MKMile andis nõukogu moodustamiseks ülesande Vabariigi Valitsus, kui muutis 2011. aasta lõpul määrust „Asjaajamiskorra ühtsed alused“ (AÜA). Muudatuse eesmärgiks oli tagada määruse paragrahvis 54² kirjeldatud „koordineerimispüramiidi“ toimimine ning tegevuste kooskõla seotud valdkondade ehk siis asjaajamise, arhiivinduse, avalike teenuste ja riigi infosüsteemi arendamisel.

Nõukogul on asjaajamise arengu koordineerimise „püramiidis“ oluline roll: ühelt poolt toetada MKMi infoühiskonna teenuste arendamise osakonda (ITAOd) kui üldkoordineerijat, teisalt aga tagada otsuste elluviimine. Sisult tähendab see olulise info liigutamist ja tegevuste korraldamist mitmel suunal – mööda püramiidi tasandeid ülalt alla kuni kõige pisemate asutusteni, aga ka alt üles. Samas peaks liikumine olema ka horisontaalne, nõukogu liikmete ning eri valdkondade ja nende koordineerijate vahel.

See on eesmärk, teooria. Kui hästi see on aga praktikas toimunud?

Meie osakonna hinnangul on nõukogu ITAO toetamisega päris hästi hakkama saanud. Nõukogust on kujunemas selline kogu, millisena seda on soovitud. Enam ei nähta nõukogu koosolekuid üksnes kui värske info saamise võimalust ega kulutada aega väheoluliste üksikküsimuste arutamisele. Sel aastal andsid nõukogu liikmed tubli panuse nii infohalduse esialgse kontseptsiooni väljatöötamisse kui õigusaktide aegunud nõuete kaardistamisse. Dokumendivahetuskeskuse eksploatatsiooninõuete ülevaatamisel viisid nõukogu märkimisväärne aktiivsus ja asjalikud küsimised kasutajate pöördumiste põhjaliku analüüsini Riigi Infosüsteemi Ametis (RIAs). Paiguti on küll üllatanud nõukogu leige huvi mõne meie hinnangul olulise küsimuse – näiteks dokumendihaldusega seotud hariduse – suhtes, kuid samas on üles võetud uusi olulisi teemasid – näiteks kõiki asutusi puudutavate infosüsteemide väljatöötamise puudused.

Allasutuste koordineerimisel on olukord küll parem kui aasta tagasi, ideaalist aga ikka veel kaugel. Keskmine hinne, mida allasutused oma ministeeriumi esindajate koordineerimistegevusele andsid, on „koolipoisi keskmine“ ehk 3 ning mõne ministeeriumi puhul ei märgata koordineerimist üldse. Siiski on viie ministeeriumi allasutustes rahulolu tõusnud – varasemast enam ollakse rahul Haridus- ja Teadusministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, MKMi ning Sotsiaalministeeriumi esindajate koordineerimisega. Loodan südamest, et aasta pärast on see

rõõmus nimekiri märgatavalt pikem ja et oluliselt on paranenud ka hinded. Kui täna tunnustame tublimaid, siis järgmisel aastal ei jäta me enam nimetamata ka mahajääjaid.

Nõukogu liikmeskonna hulgas on olnud muutusi. Aasta jooksul on vahetunud nelja ministeeriumi ja RIA esindajad. Olen täheldanud huvitavat tendentsi: kui 2012. aasta algul nimetasid ministeeriumid nõukogusse valdavalt osakondade juhatajad või nende asetäitjad, siis viimati on esindajateks määratud asjaajamist vahetult korraldavate allüksuste juhid. Usun, et põhjuseks pole mitte valdkonna vähenev väärtustamine, vaid osakonnajuhatajate koormatus muude ülesannetega ning asjaajamisbüroosid juhtivate isikute lai silmaring, kõrge kompetents ja head juhiomadused. Allasutuste töö koordineerimine nõukogu kaudu peab jätkuma, nagu ka nõukogu liikmete koostöö IT-spetsialistide ja juristidega. Kui mõnele uuele liikmele ei ole selleks volitusi antud ja teda pole ka teisiti koordineerimistegevusse kaasatud, palun sellest kindlasti teada anda, proovime sel juhul aidata.

Muret ja küsimusi tekitab dokumendihaldusjuhtide tihe vahetumine ametites ja inspeksioonides. Kolleeg Relika Metsallik-Koppel toob peagi välja täpsemad numbrid, kuid laias laastus on aasta jooksul neist vahetunud peaaegu pooled. Kas teame, mis on olnud seniste juhtide lahkumise põhjus? On see rõõmus sündmus perekonnas, mis naised pikemale puhkusele viib? Suundumine veelgi vastutusrikkamale ametikohale samas valdkonnas? Samataoline töö erasektoris? Või otsus hoopis teist laadi töö kasuks? Kui äramineku põhjus oli viimase kahe hulgas, siis mis seda ajendas? Oli see tasuvam töö, huvitavam töö või hoopis mõni muu põhjus? Sel teemal võiksite täna pärast ITAO sõnavõtte pisut arutleda.

Teine ja veelgi olulisem küsimus, millele tahaks samuti tänase koosoleku jooksul vastuse leida, on: kui dokumendihaldusjuhid vahetuvad, siis kas ja kuidas on uue töötaja värbamisse kaasatud dokumendihaldusnõukogu liikmed? Mida uelt töötajalt nõutakse, mida oodatakse? Milline on nende ettevalmistus tööle asumisel? ITAO küsitlus näitas, et mitte kõik uued dokumendihaldusjuhid polnud teadlikud, kes nende ministeeriumi nõukogus esindab või et nõukogu üldse eksisteerib. See viitab kahjuks asjaolule, et tõenäoliselt pole neil teada ka see, kuidas korraldatakse Eestis avalike teenuste ja avaliku sektori asjaajamise arengut, millest tuleks juhendada, millised on järgmiste aastate arengud ja laiemad eesmärgid.

Nende küsimuste kaudu jõudsite ehk kõige olulisema teemani – dokumendihaldurite rollini asutustes. Milline on see roll praeguses muutuvajas, milline peab see olema tulevikus? Eelmisel koosolekul oli seoses hariduse teemaga juttu ka ootustest. Rääkisime, et ühelt poolt ootavad teised asutuste töötajad ehk nn sisuainimesed sekretäridelt ja asjaajajatelt suuremat tuge tehnilistes, rutiinsetes toimingutes, nende vabastamist sisulisteks tegevusteks. Teisalt on meil koordineerijatena suured ootused dokumendihaldusjuhtidele – et nad oleksid võrdväärsed partnerid IT-spetsialistidele, teenindusjuhtidele ja juristidele nii tööprotsesside parendamisel, õigusaktide ajakohastamisel kui ka uute infosüsteemide väljatöötamisel. Eesmärk on, et dokumendihaldust ei peetaks tulevikus enam vihatud valdkonnaks, nagu see praegu tihti on, vaid et tal oleks oma osa terviklikus infohalduses ja et ta täidaks seda osa hästi.

Palju on kurdetud, et asutuste juhtkond ei väärtusta dokumendihalduse valdkonda piisavalt. Küllap on see sageli tõsi, ent samas peaksime endalt küsima, miks. Keerukad korrad, kohmakad süsteemid ning ajast ja arust nõudmised ei tee valdkonda atraktiivseks ka hea veenmise puhul. Kui kõik sujub kenasti seni, kuni mängu tuleb mõni dokumendihaldusprotsess või -toiming ning seejärel tekib tõrge, ei ole võimalik kellelegi selgeks teha, et dokumendihaldus pole „piduriks“. Kui dokumendihalduri jaoks on peamine mure, kas elektroonilise dokumendi vasakveerg on 28 või 30 mm lai, on raske olla tõsiseltvõetav. Küsimus ei ole selles, kas suudame veenda, küsimus on selles, kas suudame uut moodi mõelda, kas suudame midagi pakkuda. Kas tunneme piisavalt huvi, kas mõistame teiste osapoolte vajadusi, kas toetame uusi arenguid.

Ei saa siiski öelda, et alati on probleem dokumendihalduses. Sel aastal kaardistasime teie abiga õigusaktide aegunud sätteid, aegunud põhimõtteid. Juba „suure rehaga tõmmates“ leidis ITAO üle 170 sätte, kus nõutakse konkreetset liiki dokumendi vormistamist paberil ja ainult paberil. Koondasime hulga kriitilisi märkusi haldusmenetluse seaduse (HMS) ja avaliku teabe seaduse (AvTS) kohta ning alustasime nende läbiarutamist koos Justiitsministeeriumiga. Tuleb tunnistada, et need arutelud ei ole olnud kerged. Tühja ei ole töö siiski jooksnud. Nii on Justiitsministeerium lubanud järgmiseks, jaanuari algul toimuvaks kohtumiseks pakkuda välja sõnastuse, millega saaks inimeselt küsida nõusolekut temaga elektrooniliseks suhtlemiseks nii, et see oleks isikule arusaadav, võimaldaks korduvat küsimist vältida ning pädeks samas ka juriidiliselt. Oleme ühiselt leidnud, et tulevikus võiks AÜA olla ka HMSi rakendusakt. Oleme ühiselt otsustanud HMSi ja AvTSi ülevaatamisega jätkata.

Probleemiks on osutunud ka infosüsteemid, registrid ja portaalid, mille loomisel kas pole arvestatud kõigi seotud tööprotsesside või nende käigus tekkivate dokumentidega või siis pole tagatud informatsiooni säilimine vajaliku tähtaja jooksul. See on tähendanud jätkuvat käsitsitööd, aga ka infosüsteemi andmete dubleerimist paberile vaid selleks, et tagada nende alalhoid. Eriti probleemseteks on osutunud kesksed infosüsteemid ja portaalid, mis on loodud süsteemi omaniku huvidest lähtuvalt ja mille puhul on ülejäänud osapoolte mured jäetud õigel ajal või üldse läbi arutamata. Selleteemalist kriitikat on tehtud nii EISI, e-toimiku, riigitöötaja iseteenindusportaali kui ka teiste kohta ning mõne süsteemi – nt STAR – puhul on see tähendanud hilisemaid lisaarendusi. Tulevikus peaks olema loomulik kaasata uute süsteemide väljatöötamisse ka dokumendihaldureid või siis vähemalt arvestada dokumendi- ja arhiivihalduse vajadustega.

Kindlasti on see nii dokumendihaldusnõukogu kui ka terve dokumendihalduse kogukonna valida, milline suund võtta – kas jätkata harjumuspäraselt ning tegelda üksnes traditsiooniliste paber- ja PDF-dokumentidega, mis tähendab ka leppimist paratamatusega, et ühel hetkel saab selline töö lihtsalt otsa. Või siis osaleda üleminekus terviklikule infohaldusele, tunda huvi ka teiste valdkondade vastu, end täiendada ja oma teadmisi teistele jagada, anda oma panus tõeliselt kaasaegsete teenuste arendamisel. Rõõm on tõdeda, et enamikul dokumendihaldusnõukogu liikmetel on siiski laiem huvi. Seda näitasid ka vastused küsimusele, mida soovitakse järgmisel aastal nõukogus arutada. Proovime siis täna paika saada tõeliselt hea tööplaani, mis toetab valdkonna arengut parimalt viisil.

Ka MKM, RIA ja Rahvusarhiiv annavad oma panuse. Lubame jagada teiega ning kõigi teiste dokumendihalduse inimestega informatsiooni uutest suundadest ja arengutest, anda edasi teadmisi. RIA eestvedamisel toimub juba kuu aja pärast – 15. jaanuaril 2014 – suur ühine teabepäev, kus keskendume eelkõige infoühiskonna arengukavale 2020 ning dokumendi- ja arhiivihaldusega seotud tegevustele selle raames. Teabepäev toimub Tartus ning lisaks on esmakordselt kavas ka videostriim ehk -otseülekanne sellelt. Aasta jooksul on plaanis täiendavad teabepäevad mitmes maakonnas, et viia vajalik info ka kaugematesse kohtadesse. Proovime leida uusi lahendusi ka oma juhiste ja muu vajaliku teabe paremaks tutvustamiseks.

Seniks soovin aga kõigile tegusat tänast koosolekut, head aasta lõppu ja edukat algavat aastat.

Lugupidamisega
Liivi Karpištšenko, nõukogu esimees

11.12.2013